

Den utvidede utenriks- og konstitusjonskomite
Møte torsdag 16. november 1961 kl. 10.

Møtet ble ledet av formannen, F i n n M o e .

Til stede var: Bondevik, Braadland, Kjøs, Ragnvald Andersen (for Langhelle), Langlo, Finn Moe, Reiulf Steen (for Nordahl), Erling Petersen, Jakob Pettersen, Reinsnes, Røiseland, Rakel Seweriin, Ingvaldsen, Hambro (for Bergesen), Borgen, Borten, Selås (for Dahl), Hareide, Hønsvald, John Lyng, Johs. Olsen og Watnebryn.

Dessuten ble følgende herrer gitt adgang til møtet:

Direktørene Arbo Høeg, Astrup Hoel, Heggenhaugen og Hagerup-Larssen fra styret i Landsforeningen for elektrokjemisk og elektrometallurgisk industri, generaldirektør Østbye, Norsk Hydro, generaldirektør Owe, Årdal og Sunndal Verk, og direktør Røed, Det norske Zinkkompani.

Formannen: Dette møtet er sammenkalt fordi Landsforeningen for elektrokjemisk og elektrometallurgisk industri gjerne ville få legge fram en del av de problemer som industrien vil komme til å stå overfor, kanskje særlig i det tilfelle at vi blir stående utenfor Fellesmarkedet.

Det er blitt utdelt en del dokumenter til medlemmene. På dette møtet vil selve den henvendelsen som Landsforeningen for elektrokjemisk og elektrometallurgisk industri har rettet til oss, bli kommentert av formannen, direktør Arbo Høeg, utredning nr. 2 om karbid-ferrosilisiumsindustrien av direktør Astrup Hoel, utredning nr. 3 om aluminiumsindustrien av generaldirektør Owe, utredning nr. 4 om Norsk Hydro av direktør Østbye, og endelig utredning nr. 5 om Odda-industrien og Fellesmarkedsplanene av direktør Røed.

Det er klart at etter hver av disse utredningene vil det bli full anledning til å stille spørsmål.

Jeg gir da ordet til direktør Arbo Høeg.

Direktør Arbo Høeg: Vi har gått ut fra at det ville bli liten tid til disposisjon her, og vi har derfor satt opp et brev til den utvidede utenrikskomite, som vi for ordens skyld har sendt rundt til komiteens medlemmer. I dette brevet takker vi for at vi har fått anledning til å legge fram for utenrikskomiteen spørsmål som for vår industri er særdeles viktige - vi kan si livsviktige.

Det er nevnt i brevet hvilke herrer det er som møter her. Fra vår forenings styre møter da undertegnede, formannen, direktør Astrup Hoel, direktør Heggenhaugen og direktør Hagerup-Larssen. Dessuten har generaldirektør Østbye, generaldirektør Owe og direktør Røed, fra henholdsvis Norsk Hydro, Årdal og Sunndal Verk og Det norske Zinkkompani, vært så elskverdige å møte fram.

Det ble i går sendt over til utenrikskomiteens formann, hr. Finn Moe, tre notater, ett om "Karbid-ferro-silisiumindustriens stilling til Fellesmarkedet" ved direktør Astrup Hoel, som også vil kommentere dette her i dag, ett om

"Aluminiumindustrien - Fellesmarkedet" ved direktør Hagerup-Larssen - dette vil, som det sies i brevet, bli tatt hånd om her av generaldirektør Owe - og ett om "Norsk Hydro - Fellesmarkedet", utarbeidet av direktør Heggenhaugen, og det vil bli tatt hånd om av generaldirektør Østbye. Videre er det i dag fremlagt et notat om "Odda-industrien og Fellesmarkedsplanene", som er utarbeidet av direktør Røed for Det norske Zinkkompani på Odda-industriens vegne i dens helhet. Direktør Røed vil kommentere det i fornøden utstrekning.

Jeg sier videre i vårt brev at det har vært så pass meget diskusjon i presse og kringkasting omkring Fellesmarkedet og hvordan saken skal gripes an, at vi i vår industri har funnet det riktig å si fra, nøkternt og uten å drive politikk, hvordan vi ser på situasjonen, og hvordan de tre alternativer: full tilslutning, assosiasjon eller ingen forbindelse i det hele tatt, vil spille inn for våre bedrifter, for vår industri.

Vi fant det riktig å utrede dette spørsmål i en pressekonferanse for noen dager siden, 7. ds., og jeg vil gjøre oppmerksom på at det var de foran nevnte tre notater som ble lagt fram på pressekonferansen. Det ble også som jeg kort nevner her, den 6. ds. holdt en Industrikommunenes sammenkomst - i hvert fall dreiet det seg om en rekke industrikommuner - på stortingsmann Selås' initiativ. Jeg beklager at det i vårt brev står "Selvig", men det var etter direkte avskrift fra en avis. Det skal stå: "på stortingsmann Selås' initiativ", og jeg ber om unnskyldning for denne feil.

Vi sier i brevet at vi kun legger økonomiske betraktninger til grunn for vårt standpunkt.

Det møter her i dag representanter for en rekke av vår sammenslutningsindustrier, men andre er ikke representert her. Jeg vil få lov til å vise til det bilaget vi har kalt "Norges elektrokjemiske og elektrometallurgiske industri 1961". Her har vi prøvd å gruppere det etter de industrier som vår forening representerer. Vi har der tatt inn, foruten oppstillingen over de produkter de grupperer seg om, også hva denne produksjonen er i tusen tonn. Man vil se at for aluminium dreier det seg om 190 000 tonn, elektrojern 480 000 tonn. Og videre nedover: Ferro-silicium står oppført med 190 000 tonn, calcium karbid med 106 000. Og så kommer Hydro's produkter nederst, med kvelstoffprodukter og PVC - eller polyvinylklorid, som det heter -, laminater og Diverse produkter.

Vi har også satt opp hva eksporten var i 1960, og vi har en kolonne over utvidelser som har vært på tale, og som til dels er planlagt og til dels også angrepet. Aluminium, f.eks., figurerer faktisk med planer om en utvidelse. Det er der muligheter for en betydelig større produksjon enn den man i dag har kapasitet for. Vi har funnet det riktig å ta det med, fordi det absolutt teller med i vår konklusjon. Vi har også når det gjelder eksporten i 1960, satt opp hva den var i tonn og hva den var i total verdi. Uten å komme nærmere inn på det, vil jeg vise til at det dreier seg om nærmere 2 milliarder kroner.

Dette er ikke en helt fullstendig liste, men den alt overveiende del av landets hithørende industri er med. Det ble litt liten tid til å få dette ordnet slik som vi gjerne ville hatt det.

Under "Eksport 1960" vil man også finne hvorledes eksporten, som f.eks. for aluminiums vedkommende står oppført med 487 mill. kroner, fordeler seg på

Fellesmarkedet og på England, United Kingdom og Danmark prosentvis. Man vil se at det er en meget betydelig del av eksporten, en overveiende del, som går til disse markeder, og som berøres av det spørsmål som nå står foran sin løsning.

Det er også satt opp en kolonne for den toll som Fellesmarkedet blir ommuret med.

For å vise hva denne industri betyr for vårt lands næringsliv i kroner, har vi satt opp den samlede aksjekapital med 826 mill. kroner. Vi hadde også tenkt å sette opp den samlede fullverdi, men det måtte vi oppgi, og vi har da bare satt opp et sluttbeløp på 4 milliarder kroner, om hvilket det i hvert fall kan sies at det ikke er for høyt.

Vi har videre funnet det riktig å peke på hva de enkelte industrier beskjeftiger av arbeidsplasser, idet vi i våre betraktninger legger særdeles stor vekt på at arbeidsplassene, om vi blir stående utenfor Fellesmarkedet, nok vil bli betraktet som en større og mer reell verdi enn man nå i overbeskjeftigelsens tid har vært vant til å se på dem som.

Til slutt viser vår sammensetning energiforbruket i mill. kWh. Det gjør krav på å være temmelig nær det riktige, men det helt riktige tall kan jo ingen vite.

Vi vil nevne at for elektrojerns vedkommende - det var post nr. 2 i vår oppstilling - dreier det seg om to store private bedrifter, Spigerverket med Bremanger og dessuten Stavanger Staal. Stavanger Staal hører ikke vår forening til, men vi har tatt det med for fullstendighets skyld. Likeledes den største av dem alle, Norsk Jernverk, som heller ikke er medlem av vår forening. Det er som bekjent en ren statsbedrift. Det vil jo ikke si at de ikke har adgang til vår forening, men hittil har ikke noe medlemskap blitt realisert. Vår forening omfatter 18 bedrifter. Det er de tyngst-tellende og nesten alle utenom akkurat statsbedriftene. Da jeg for noen dager siden spurte direktør Efjestad om han var interessert i å være med i nærværende foretrede og om hans syn falt sammen med vårt, svarte han at han for noen dager siden hadde sendt industriministeren en redegjørelse som talte for seg, og han bekreftet at den falt sammen med det syn vi har.

Vi har da tillatt oss som konklusjon å uttale:

"Det er nødvendig for vår industri som den er i dag at adgangen til de gamle markeder innen Fellesmarkedet, England og Danmark ikke må vanskeligjøres ved tollmur. Disse markeder avtar den største del av industriens produksjon. Hvis disse markeder sperres ved toll, vil som det fremgår av utredningene den hittidige fordel ved billig energi elimineres." Som punkt 2 sier vi:

"For realisasjon av de påtenkte utvidelser er disse markeder en nødvendig forutsetning."

Og som punkt 3:

"Vår industri tilråder at forhandlinger opptas med Fellesmarkedet med tanke på fullt medlemskap."

Dette var da hva jeg hadde tenkt å si.

Formannen: Jeg skal få lov til å takke direktør Arbo Høeg for denne innledende redegjørelse. Er det noen av komiteens medlemmer som har spørsmål å stille?

Borgen: Gir tabellen for energiforbruket uttrykk for det nåværende energiforbruk?

Direktør Arbo Høeg: Ja, det er det nåværende forbruk.

Jeg vil gjerne få lov til å komme med en liten tilleggsbemerkning. Man vil se at det er til dels nokså stor forskjell mellom produksjonskapasiteten i 1961 og den eksport vi hadde i 1960. Noe av produksjonen er gått til hjemmemarkedet, men produksjonen har allikevel tildels ligget ikke så rent lite under kapasiteten. Det skyldes i noen grad at kapasiteten har vært større enn det vi normalt har kunnet utnytte, men også at året 1960 var et meget dårlig kraftår.

Formannen: Jeg har et spørsmål å stille selv. Det hevdes av en del av dem som deltar i debatten omkring Fellesmarkedet, at den tollbelastning som man vil få ved å stå utenfor, i virkeligheten ikke vil bli så stor, og at industrien måtte kunne bære den og likevel være konkurransedyktig? Hva kan man si til det?

Direktør Arbo Høeg: Jeg tror at industriens svar vil fremgå av de enkelte innlegg. Men summarisk kan jeg si at man innen vår industri står uforstående like overfor en rekke av de påstander som er kommet fram.

Formannen: Hvis det ikke er flere spørsmål, kan vi gå videre.

Den neste redegjørelsen gjelder "Karbid-ferrosilisiumindustriens stilling til Fellesmarkedet", og jeg gir ordet til direktør Astrup Hoel.

Direktør Astrup Hoel: Får jeg lov til å spørre først hvor mange minutter vi har til disposisjon, så man har litt peiling på hvor dypt man kan gå inn i materien?

Formannen: Hele møtet er beregnet til ca. to timers tid.

Direktør Astrup Hoel: Det er sendt rundt til komiteen et lite oppsett om disse industrigrenene. Dette er ifølge skrivelsen kalt "utredning", men det er noe misvisende, for i virkeligheten var det for mitt vedkommende bare noen hastig neddikterte momenter for en pressekonferanse, så det trenger naturligvis ytterligere utdyping.

Jeg skal da i et nøtteskall gi stillingen først for karbid-industrien og deretter for ferrosilisium-industrien.

Jeg vil begynne med å si at karbid-industrien ikke er noen betydelig del av den elektrokjemiske industri. Likevel tror jeg at karbid-industrien kanskje er den industrigren som blir hardest rammet hvis vi står utenfor Fellesmarkedet, og det er kanskje grunn til å feste oppmerksomheten særlig ved denne industrigren.

Jeg skal nevne til orientering at verdensproduksjonen av karbid i 1907 utgjorde 170 000 tonn. Den var i 1951 steget til 4 mill. tonn og i 1958 til 6 mill. tonn. Det er altså en formidabel utvikling på dette området. Her i Norge har vi en meget liten del av verdensproduksjonen. Produksjonen de siste år har ligget på mellom 50 000 og 90 000 tonn - det vil si ca. 1,3 pst. av verdensproduksjonen. Allikevel har vi her i Norge hørt med blant de største eksportører, om ikke den aller største, av karbid.

Disse 80-90 000 tonn anvendes på følgende måte: ca. 50 000 tonn blir eksportert som rå-karbid, og 30 000 tonn blir foredlet her i Norge, dels til cyanamid og dels til andre produkter, som Hydros representant formentlig vil komme inn på. Ca. 6 000 tonn går til fremstilling av acetylen for kutting og sveising innenlands.

Jeg vil da gjerne få behandle rå-karbid-eksporten. Det er den som kommer sterkest inn i bildet i denne forbindelse. Av den tabell som vedligger disse momentene for pressekonferansen, vil komiteens medlemmer ha sett at det er det engelske marked som dominerer i bildet. Ca. 83 pst. av rå-karbid-eksporten har gått til det engelske marked og resten til Danmark. Det er bare noen få tusen tonn som har gått til andre land i Europa og oversjøisk.

Jeg kan opplyse følgende om karbid-produksjonen i de andre europeiske land. Vi har en meget slagkraftig karbid-industri i Frankrike, og likeledes i Italia. I Vest-Tyskland, som er den største karbid-produsent i Europa, har vi også en meget høyt utviklet karbid-industri. Videre er det karbid-industri i Sverige, Sveits, Holland og Belgia. Disse land "brødfør" seg selv med karbid, og har også noen eksport. Felles for dem alle er at de har omgitt seg med meget høye tollmurer som virker prohibitive for vår eksport til disse land. Det er det engelske og danske marked, hvor det er tollfrihet, som betyr noe for oss.

Jeg skal kanskje også komme litt inn på hva karbid anvendes til. Det er tre områder hvor karbid finner anvendelse som råstoff. Jeg nevnte at det brukes til fremstilling av acetylen for kutting og sveising. Det annet er til fremstilling av cyanamid, som er et gjødningsstoff, og det tredje - og det er den nå dominerende sektor - er da karbid til kjemisk anvendelse. Jeg kan nevne at mens det i 1936 gikk 15 pst. til kjemisk anvendelse, 35 pst. til sveising og kutting og 50 pst. til cyanamid, var disse tall i 1958 forandret dithen at 60 pst. gikk til kjemisk anvendelse, for sveising og kutting var forbruket sunket fra 35 pst. til 22 pst. og for cyanamid fra 50 pst. til 18 pst. Man ser at det er den kjemiske sektor som her er i sterkest utvikling.

Hvis man tar for seg det engelske marked og ser på det, møter vår eksport, selv med tollfrihet, en ganske sterk konkurranse, og særlig da fra den slagkraftige franske industri. Svenskene er også eksportører til England, og vi møter konkurranse fra land bak jernteppet. Dessuten har England selv i etterkrigsårene utbygd sin karbid-industri ganske sterkt, og et selskap som Imperial Chemical Industries Ltd. har satt i gang flere store, nye karbidfabrikker, slik at man kanskje kan si at de f.t. nærmest er selvhjulpne. Ellers går prognosen fremover til 1964 i U.K. ut på at behovet for karbid vil bli så sterkt, at selv med den utbygde engelske karbid-industri vil det bli plass til 100 000 om ikke 200 000 tonn - det er ikke så godt å si - av karbidimport utenfra. Nå er imidlertid forholdet det at vi er sterkt

handicappet overfor de engelske karbidfabrikker på forskjellige måter. Vi må hente vårt kullstoff og har frakt på det over Nordsjøen, men fremfor alt må vi eksportere karbid i en meget kostbar emballasje, noe som de engelske fabrikker slipper, fordi de kan legge sine rå-karbidverk vegg i vegg med sine foredlingsfabrikker og slipper da enhver emballasje. Man kan si at den fordel som den engelske industri har på den måten, er meget nær ved å oppheve den fordel vi har her i Norge i en billigere kraft enn England.

Karbidacetylen er for øvrig et stoff som har fått slemme konkurrenter i de senere år. Det er særlig acetylen fra petrokjemisk industri, fremstillet ved Oljecracking. Dessuten har acetylen selv fått en konkurrent i et stoff som heter etylen, som fremstilles av jordgass. På grunn av denne konkurransen fra disse andre råstoffgrunnlag, er karbidprisene stadig gått nedover og fortjenestemarginen er blitt tilsvarende innsnevret. Vi har her i Norge innsett at vi, for å møte denne sterke konkurransen og få våre selvkostnader ned, derfor må legge om, utvide vår produksjon og få større ovnsenheter. Vi må innføre mer rasjonelle metoder, og vi må fremfor alt arbeide med større volum. Det foreligger da flere ekspansjonsplaner som er kommet meget langt, og som jeg skal komme nærmere inn på. Hydro vil formodentlig redegjøre nærmere for sine ekspansjonsplaner.

Som komiteens medlemmer vil kjenne til fra stortingsbehandlingen i begynnelsen av dette året, har Hafslund en plan om et større karbidverk i Verdalen, Verdalsprosjektet. Og Odda Smelteverk har planer om utvidelse fra nåværende årlig produksjon på 50 000 tonn opp til 80 000 tonn, med kraft fra Tysse II. Hydro har da også utvidelsesplaner, som generaldirektør Østbye sikkert vil fortelle om.

Når det gjelder vår plan i Hafslund, må jeg få lov til å si at vi har drøftet den inngående, og vi har hatt utallige møter om dette prosjekt med Industridepartementet. Staten er involvert i og med at det skal bygges havn i Verdalen. Det har for departementet vært fremlagt kalkyler over rentabiliteten av karbidverket. Stillingen handelspolitisk sett var den at vi på det tidspunkt var medlem av EFTA. Vi var garantert fortsatt tollfrihet i Danmark og England. Vi hadde dessuten oppnådd at England ville avtrappe etterhånden også sin nokså høye toll på foredlingsprodukter av karbid. Jeg kan si at under de forhandlingene som da fant sted, var det ikke tale om at det foresvevet noen, hverken departementet eller oss, at vi noen gang skulle komme i den situasjon at den engelske karbidimport skulle bli belagt med toll. Jeg henviser her til uttalelser av statsråd Holler i St.prp. nr. 1, tillegg nr. 3, hvor han angående spørsmålet om karbid-foredlingen og mulighetene oppe i Verdalen, sier følgende:

"Den pågående liberalisering av handelen i Vest-Europa vil stimulere mulighetene for å gjennomføre planene om en slik foredlingsindustri."

Han sier videre:

"Det er grunn til å tro at avsetningsmulighetene for videreforedlingsprodukter av karbid skulle bedres betydelig etter hvert som de nåværende tollsatser blir redusert."

Som man ser var det ikke den gang noen tanke på at det skulle bli forhøyet toll, men tvert imot at man skulle få tollnedsettelse.

Jeg skal så komme inn på hvordan stillingen blir hvis man virkelig skal oppleve at vi blir stående utenfor Fellesmarkedet. Den ytre tollsats for karbid blir da antakelig 15 pst. - jeg går ut fra og bygger på det - og da blir det en tollbelastning på karbid til England på rundt 100 kroner pr. tonn, eller omkring 5 pund. Jeg kan si med en gang at dette tollbeløpet på 100 kroner overstiger mange ganger den fortjenestemargin vi har regnet med. Skal vi holde de priser som vi har gjort regning med og kalkulert med, og som vi *må* holde for overhodet å få solgt noen ting, blir det tap og atter tap. Jeg kan si at for karbid-industrien blir det da ikke tale om å anstille beregninger over tapt tollbeløp. Men blir denne konstellasjon til virkelighet, kan ikke jeg skjønne noe annet enn at det blir til at industrien blir slått over ende, med de langt større tap som derav følger og med tap av de tusen arbeidsplasser som industrien nå beskjeftiger.

Dette var i korte trekk noe om karbid-industriens stilling - jeg har formodentlig ikke så meget mer tid til disposisjon. Jeg vil bare understreke at situasjonen for karbid-industrien i all fall er svært alvorlig.

Når det gjelder produksjon av ferrosilisium, så er jo det en betydelig større industri. Vi har syv verk - Bjølvefossen, Fiskaa Verk, Tinfos, Porsgrunds Elektrometallurgiske, Ila og Lilleby, Hafslund og Bremanger. Det kommer et nytt verk til i 1962, det såkalte Fesil-Nord, som er - la meg si - et kooperativt foretagende av de øvrige verker.

Eksportkvantumet i 1960 utgjorde 152 000 tonn. Fakturaverdien var ca. 99 mill. kroner. Antall ansatte er ca. 1 850 mann. Fordelingen av eksporten på EFTA-land og EEC-land fremgår av den oppstilling som er vedlagt det PM som er sendt rundt. Man vil der se at England ikke i den grad dominerer i bildet som når det gjelder karbid. De største avtagere var i 1960 United Kingdom med ca. 40 pst. av totalproduksjonen og Vest-Tyskland med ca. 32 pst. av totalproduksjonen. Men innen EFTA-området dominerer United Kingdom fullstendig med 84 pst. av eksporten til EFTA-landene.

Tollbelastningen for ferrosilisium er allerede i dag betydelig, ca. 3,4 mill. kroner. Når Be-Ne-Lux, som i øyeblikket ikke er kommet opp til den ytre tollmur i Fellesmarkedet, kommer opp i 10 pst., vil tollbelastningen stige til ca. 5 mill. kroner. Og tenker man seg at England og Danmark går inn i Fellesmarkedet, Sverige også kanskje - i all fall assosiert - og vi blir stående utenfor, vil tollbelastningen utgjøre ca. 10 mill. kroner for industrien.

Imidlertid er det særlig ekspansjonsplanene for denne industri som kommer inn i bildet. Jeg kan nevne at mens man hadde 152 000 tonn eksport i 1960, så er det steget noe i 1961, og man tar sikte på ved utvidelser å heve eksportkvantumet i 1962 til ca. 200 000 tonn. Etter en foreliggende plan er det meningen at industrien ytterligere skal ekspandere, slik at man i 1966 kommer opp i ca. 320 000 tonn. For å kunne regne med en så ekspansjon, må man inn på nye markeder. Vi er klar over at allerede i 1962 kan vi ikke få solgt de ca. 200 000 tonn på de tradisjonelle markeder. Vi må inn på Japan med en stor eksport, vi må inn på Australia og inn på USA. Men tenker man seg denne ekspansjon videre, må man regne med at man også må ha større andel enn man nå har av det tyske marked. Videre må vi følge opp utviklingen

av stålproduksjonen i England. Det kan være at man også, for å få solgt så mye som ca. 300 000 tonn, må inn på kontinentale markeder, som det franske og italienske.

Det er ganske klart at vi i ferrosilisiumindustrien vil ha et ganske stort handicap etterhånden som de interne tollmurer nå nedsettes innen EEC. De er ikke helt nedtrappet ennå. Vi frykter at den italienske og den franske ferrosilisiumindustri da skal få en større andel av det tyske marked. De får der en tollmessig bedre stilling enn vi har. Men fremfor alt vil jo stillingen bli kjedelig for oss hvis England og Danmark går inn i Fellesmarkedet, og man der får en ytre tollmur også på 10 pst. Da vil jo de ferrosilisiumprodusenter som ligger innenfor tollmuren, ha langt bedre posisjon enn oss f.eks. for forsyning av det engelske marked.

Jeg tror derfor at hvis forholdet blir det - hva vi naturligvis alle håper det ikke blir - at vi blir stående utenfor Fellesmarkedet, så må disse betydelige ekspansjonsplaner tas opp til ny vurdering. Det er jo da meget usikkert om man tør satse så mye på slike store investeringer i en industri som tollmessig har en så vidt dårlig posisjon som tilfellet blir da. Dette er jo noe helt nytt, og det har ikke vært foretatt noen vurdering, men den må jo bli foretatt hvis det skulle vise seg at vi tollmessig kommer i en så uheldig stilling.

Dette var, tror jeg, hva jeg hadde på hjertet. Jeg håper jeg ikke har brukt for lang tid.

Formannen: Jeg skal få takke for redegjørelsen. Jeg tør spørre om det er noen som har noe å spørre om i denne forbindelse? - Hvis ikke, kan vi gå videre til den neste redegjørelse. Det blir da aluminiumsindustrien ved direktør Owe.

Generaldirektør Owe: Jeg er anmodet om å si noen ord om aluminiumsindustrien i denne forbindelse. Jeg håper man unnskylder meg at jeg da er ubeskjeden nok til å begynne med å si at det nyeste som er hendt innenfor denne industri i Norge, er at Årdal og Sunndal Verk for tre dager siden er begynt oppstartingen av et nytt aluminiumsverk, Årdal III, med en sluttkapasitet på 40 000 årstonn og med en anleggsverdi inklusive kraftutbygging på ca. 400 mill. kroner. Når dette verk er i full drift om ett års tid eller kanskje litt mer, alt etter avsetningsforholdene, vil Årdal og Sunndal Verks produksjon alene beløpe seg til ca. 160 000 tonn pr. år, til en verdi etter dagens priser av vel 1/2 milliard kroner.

På det samme tidspunkt vil den samlede aluminiumsproduksjon i Norge antagelig dreie seg om 230 000 tonn til en verdi av ca. 3/4 milliard kroner.

Av vår aluminiumsproduksjon eksporteres, som alle vet, det aller meste. Vi kan si rundt 200 000 tonn. Med den fordeling som eksporten har på landene i dag, vil godt og vel halvdelen gå til Fellesmarkedet, vel å merke inklusive England og Danmark. I alt kan vi si ca. 110 000 tonn til disse land, til en verdi av 350 mill. kroner. Nå er det opplyst at tollen på Fellesmarkedet vil bli 10 pst. Den vil altså utgjøre ca. 35 mill. kroner, dersom salget til disse land kan opprettholdes. Enn videre vil komme som et tillegg den tyske omsetningsavgift, som utgjør 4 pst., og som vil ramme Årdal og Sunndal Verk ganske betydelig, for så vidt som omtrent en fjerdedel av vårt selskaps salgsproduksjon går til Vest-Tyskland.

Hvor stort et beløp på 35 mill. kroner pr. år virkelig er, kan jo anskueliggjøres på flere måter. Det forrenter etter 5 pst. et beløp på 700 mill. kroner, eller omtrent så meget som det i dag vil koste å bygge et nytt aluminiumsverk for de angjeldende 110 000 tonn. Man kan med andre ord si at tollene fordobler rentebyrden, som allerede på forhånd er ganske betydelig. Vi kjenner jo alle til hvor sterkt investeringskrevende aluminiumsindustrien er.

Hvis man i stedet for å se det på den måten, legger tollene til kraftprisen, vil man finne ut at den merutgift som tollene da ville betinge, ville svare til en kraftprisøkning på ca. 1,7 øre pr. kWh. For et gammelt verk med nedskrevet kraftanlegg ville dette gi en samlet kraftpris på rundt 3 øre, for et nytt verk ville den bli ca. 4 øre. Det er en ganske høy kraftpris. Det finnes steder ute i verden, som vi må konkurrere med når det gjelder aluminiumsfremstilling, som har kraftpriser som er lavere enn dette. Vi har Frankrike, som vi må se på som en særdeles farlig konkurrent - hva jeg skal komme tilbake til - hvor man har funnet disse store naturgasskildene i Syd-Frankrike nede i Pyreneerne, der kraften kan leveres til temmelig lav pris. Vi har også positivt kjennskap til at man i nordvesten i De forente stater leverer kraft til aluminiumsverk for ned til 1,2 eller 1,3 øre pr. kWh, levert på selve aluminiumsverket. Vi vet allerede at det er nye foretagender som har opsjon på kraftleveranse til en slik pris. Vi må således altså ikke regne med at vi har en så grunnfestet posisjon som vi i alminnelighet tror. Man kan si det slik, tror jeg, at en kraftpris av størrelsesordenen 4 øre i all fall vil slå bunnen ut av hovedgrunnlaget for en norsk aluminiumsproduksjon. Det er jo vår billige kraft som er vårt eneste naturlige fortrinn i denne forbindelse.

Men tollene i seg selv er ikke den eneste hindring for å opprettholde vårt salg til Fellesmarkedets land. Det er et faktum at tyske, italienske og i enda høyere grad franske produsenter nå utvider sin produksjon i den klare hensikt å dekke Fellesmarkedets behov for råaluminium i ly av tollbeskyttelsen. Det er jo ikke mer enn naturlig og rimelig.

Allerede nå har konkurransforholdene utviklet seg derhen at det er grunn til å være engstelig for dette. Det er et meget sterkt press på prisene, og vi må regne med at denne utvikling vil fortsette. Man må heretter, etter mitt beste skjønn, se den mulighet i øynene at den pris vi måtte holde på råaluminium for å konkurrere innenfor Fellesmarkedet, vil bli presset ned på et så lavt nivå, at leverandører utenfor Fellesmarkedet av rene omkostningsgrunner ikke ville kunne absorbere tollene, mens de begunstigede leverandører innenfor området vil kunne fortsette å levere metall.

Til dette kommer så et etter mitt skjønn meget vesentlig moment, nemlig at den privilegerte stilling som Fellesmarkedets aluminiumsprodusenter på denne måte vil ha innenfor dette område, vil gi dem en overordentlig sterk posisjon også når det gjelder å konkurrere utenfor dette marked. Jeg tror det er et punkt som hittil ikke har vært tilstrekkelig påaktet, og som i all fall utgjør en del av svaret på spørsmålet om disse tollinnrømmelsene egentlig er så store at man ikke kan makte dem. Jeg for min del tror at dette er kanskje den aller farligste konsekvens om Norge skulle bli stående utenfor.

Jeg kunne, om tiden hadde tillatt det, legge fram et ganske stort materiale av faktiske opplysninger, når det gjelder konkurransen i dag innenfor verdens aluminiumsindustri. Vårt selskap arbeider på alle verdens markeder, og må det. Likevel er det et beklagelig faktum at vårt lager av metall i inneværende år inntil nå er økt med et kvantum som i verdi tilsvarer ca. 30 mill. kroner - et beløp som altså ligger der som død kapital i dag - og dog står vi bedre enn de aller fleste. Vi har maktet å holde vår produksjon gående for fullt, dog med den sidevirkning at vår lagerbeholdning er i høyeste laget. Men i USA og i Canada har det i lang tid vært en unyttet kapasitet på henimot 700 000 årstonn. Det svarer til sju aluminiumsverk av Årdal's størrelse, eller sju aluminiumsverk av den størrelse som det er foreslått skulle bli reist i Norge i løpet av de nærmeste ti års tid.

Legger man så til dette andre områders utnyttede kapasitet og den nye kapasitet som i dag er under bygging, eller som vi kan regne med sikkert vil bli bygd i de aller nærmeste år verden over, så kommer man til det resultat at forbruket fra nå til 1965 - altså i løpet av bare fire år - må økes med 75 pst., dersom all kapasitet da skal kunne utnyttes. Jeg tror ikke noen - sakkyndig eller ikke sakkyndig - tør regne med at dette er mulig.

Til dette kommer så et helt spesielt forhold, som er meget kjedelig for norsk aluminiumsproduksjon, i all fall for den som representeres av Årdal og Sunndal Verk, som er et selvstendig foretagende, og som selger sitt metall fritt på alle markeder. Det er den stadig mer omsegripende integrering som finner sted innenfor denne industri. Skal aluminium kunne brukes, så må det råmetall som vi produserer, forvandles til halvfabrikata og ferdigfabrikata. Det er de som utfører denne prosessen, som er våre kunder. Disse faller i to grupper. Det er en gruppe som eies av de store integrerte foretagender, som begynner med bauxitten, og først slutter med ferdigvarene, eller de dirigeres av disse på den måten at de store konserner har kjøpt opp aksjemajoriteten i disse fabrikkasjesselskapene. Den annen gruppe er de såkalte uavhengige fabrikanter, som ikke har noen slik binding til de store konserner. De kan ha kortere eller lengre kontrakter, f.eks. med et selskap som Årdal og Sunndal Verk, men de opererer fritt. Dette er våre kunder.

Nå kan man høre meget forskjellige tall om hvordan fordelingen er mellom disse to grupper. Jeg har hørt tall så høye som 80-90 pst. produsentavhengig fabrikkasjon. Men ett er sikkert; det er at de uavhengige fabrikanter som er våre kunder, skrumper stadig inn i betydning, fordi det er en helt uomtvistelig tendens - jeg kunne nevne en lang rekke eksempler på det - at de store konserner legger dem under seg. Det kan igjen, når man bare får tid til å summe seg, hadde jeg nær sagt, medføre at vi i hvert fall må ta opp til meget alvorlig overveielse å finne rådgjerd mot dette. Det vil måtte bestå enten i en sterk binding med store innrømmelser til eksisterende uavhengige fabrikk, eller i at vi selv må ta opp fabrikkasjonsvirksomhet. Men da kommer vi ikke inn på 10 pst. toll, da kommer vi inn på 15 pst. for halvfabrikata og 20 pst. for ferdigvarer. Man må derfor si at denne løsning på et problem som jeg for min del anser for å være meget stort, ikke vil stå åpen for oss hvis vi blir stående utenfor Fellesmarkedet.

Nå vil ikke jeg hevde at alle sorger vil være slukket dersom vi går inn i Fellesmarkedet. Det vil også da være krefter som vil prøve å motarbeide oss. Men det er etter mitt skjønn ingen tvil om at hvis vi blir stående utenfor, blir situasjonen langt, langt verre. Da vil - stadig etter mitt skjønn i hvert fall - alle planer om en videre utbygging av aluminiumsproduksjonen i Norge måtte tas opp til ny vurdering, og selv de eksisterende anlegg kan komme til å trenge hele det økonomiske fundament de har bygd opp i de gode tider, for å hevde seg i fremtiden. Ja, man må se i øynene den mulighet at også driftsinnskrenkinger kan bli aktuelle.

Jeg tror ikke jeg behøver å trekke noen konklusjon av dette. Den skulle være klar. Jeg vil bare tilføye at jeg for min del - og jeg tror den oppfatning deles av mine kolleger - tror ikke det er noen løsning hvis vi kommer inn ved assosiering. Vi kjenner til de bestrebelser som spesielt i Frankrike er i gang for å prøve i den situasjon å diskriminere norsk aluminiumsindustri så langt det er gjørlig. Jeg tror derfor ikke den veien vil føre fram. Fullt medlemskap står for meg som den eneste mulige løsning.

Formannen: Jeg skal få takke for redegjørelsen. Er det noen som har spørsmål eller merknader å gjøre i denne forbindelse?

Hønsvald: Av redegjørelsen gikk det fram at man på mange kanter i verden tar sikte på en stor ekspansjon og derved får en så høy kapasitet at den blir langt større enn etterspørselen. Hvordan ser da direktøren på de utvidelsesplaner som foreligger her i landet i dag? Vil ikke en slik utvidelse bare vanskeliggjøre situasjonen for aluminiumsindustrien internasjonalt?

Generaldirektør Owe: Som jeg antydte, mener jeg at dersom vi ikke kommer inn i Fellesmarkedet, så må ekspansjonsplanene tas opp til vurdering. Min personlige mening er at de vil kreve i all fall en ganske inngående vurdering under alle omstendigheter, også om vi kommer inn i Fellesmarkedet, og nettopp av den grunn som hr. Hønsvald fremhevet, at ekspansjon i andre land foregår eller er planlagt i meget, meget høyt tempo.

Skal vi kunne ekspandere i Norge da, må det være fordi våre naturlige fortrinn strekker til, og vi må også prøve å finne utveier til å komme rundt om de vanskeligheter som den omsegripende integrering helt uomtvistelig påfører landet. Jeg for min del har i ganske lang tid alltid tatt det forbehold når jeg har deltatt i alvorlige drøftelser av ekspansjonsmulighetene, at tidspunktet og tempoet i en norsk ekspansjon må vurderes ut fra avsetningsmulighetene. Det er jo en simpel og enkel sannhet, men det er god grunn til å fremheve den. Det må gjøres.

Hønsvald: Så vidt jeg vet, står både karbid, ferrosilisium og aluminium på Fellesmarkedets såkalte G-liste. Er ikke det riktig? Bygde da de betenkeligheter som direktøren ga uttrykk for når det gjelder alternativet assosiering, på at vi blir rammet av diskriminering gjennom den såkalte G-liste? Altså at vi som assosiert ikke kommer klar av G-listens diskriminering?

Generaldirektør Owe: Jeg for min del ser det slik at vi vil ha vesentlig vanskeligere for å komme unna de vanskelighetene hvis vi nøyer oss med å prøve assosiering, og ikke går inn i fullt medlemskap. Hvis vi går inn for fullt medlemskap, tror jeg vanskelighetene fremdeles vil være til stede, men jeg tror vi da vil stå særdeles meget sterkere og vil ha større utsikt til å få en tilfredsstillende ordning. Men jeg pretenderer ikke å være spesialist på Fellesmarkedet og alle de forskjellige former for tilslutning til det.

Hønsvald: Bare et lite spørsmål til, det gjelder tidsfaktoren. Det har vært uttalt ønske fra handelsministerens side om at Stortinget må ha tatt et standpunkt før jul. Hvordan ser industrien på den siden av saken? Det spørsmål er kommet opp om vi ikke har litt bedre tid på oss enn det handelsministeren kanskje antok. Mener industriens representanter at det også haster for deres vedkommende, og at vi må få en rask avgjørelse?

Generaldirektør Owe: Jeg tør ikke påta meg å svare på det. Det er mange som vil si noe, og jeg kan avstå så lenge i all fall.

Braadland: Kunne direktør Owe gi oss noen tall for prisbevegelsene for råaluminium siden Årdal og Sunndal startet?

Generaldirektør Owe: Det er et ganske stort spørsmål. Jeg har ikke medbrakt noen underliggende statistikk, men jeg skal prøve å gjøre det meget kort, og uten å gi konkrete tall i særlig utstrekning.

Da Årdal og Sunndal Verk startet, lå prisnivået på et vesentlig lavere leie enn det gjør i dag. Det steg etter hvert. Som mine herrer vil huske, var det jo tvil blant mange om hvorvidt det var riktig å bygge ut det som tyskerne hadde etterlatt seg i Årdal, det kaos som der lå, videre eller å bruke Tyin kraftverk til å kjøre kraft til Østlandet. Det var god grunn til å være i tvil i lang tid om hva som var det riktige. Nå ble imidlertid resultatet det vi alle kjenner. Det viste seg nokså snart at de bange anelser man hadde hatt, heldigvis var uberettiget. Det var en stadig stigende etterspørsel etter aluminium, og man hadde gjennom ganske mange år, inntil omtrent 1956, et seller's market. Det var et absolutt og ubetinget underskudd på aluminium, og produsentene satt da i en særdeles gunstig situasjon.

Jeg vil gjerne si at vårt selskap gikk inn for den bevisste politikk å bruke denne situasjon ikke til å skaffe seg de høyest tenkelige salgspriser på ethvert tidspunkt, men til å bygge opp Verkets fremtid så langt det lot seg gjøre, ved å bruke den goodwill vi kunne få ved hjelp av økende metallkvantum - vi utvidet jo stadig - til å slutte langsiktige kontrakter med våre avtagere. Det har vært en vesentlig del av grunnlaget for vår aktivitet, og vi har hatt meget stort hell med det.

Men i dag er situasjonen en helt annen. Nå er, som jeg allerede har vært inne på, overskuddet økt sterkt, stort sett siden 1955-56, men det er stadig blitt større, og

i dag er det ikke mulig, i all fall ikke lett mulig, å få sluttet nye langsiktige kontrakter, eller endog å få fornyet de gamle.

Mange her vil kjenne den skjebne vi hadde i Sverige, hvor et stort svensk foretagende, Svenska Metallverken, var vår største enkeltkunde som vi har solgt aluminium til på ti års avtale for rundt 350 mill. kroner. Den er nå helt ute av bildet, fordi en av de store oversjøiske produsenter har vært i stand til å få en faktisk enerett til leveranser til dette foretagende ved å overlate dem aksjer i Svenska Aluminiumkompaniet som lager råmetall. Det er et eksempel på de bestrebelses jeg nevnte på integrering. Dermed mistet vi den kunden.

Vel, prisen har vært enda høyere enn den er i dag - ikke så lite heller - og bestrebelsene nå går i retning av å trykke prisen ved en enorm konkurranse. De offisielle noteringer forandres ikke så svært meget, men der er oppfunnet og oppfinnes stadig nye metoder å yte innrømmelser på, som skal gjøre det mulig for den enkelte som yter disse, en stakket stund å være den som blir foretrukket av kundene. Det er innrømmelser i form av sarrabatter, betalingsbetingelser, kreditttider, overtagelse av transportutgifter og meget mer kompliserte, store gimmicks som her dominerer markedet.

Et sted hvor man nettopp har hatt en ganske betydelig prisreduksjon i noteringene, er i USA, hvor prisen fra 26 c. pr. lb. ble satt ned 2 c. pr. lb. for en måned eller to siden. Jeg var tilfeldigvis midt i sentrum for aluminiumindustrien der over da det skjedde, så jeg fikk nokså godt innblikk i hele bakgrunnen der. Men den prisnedsettelsen, 2 c. pr. lb., den utgjør ikke mindre enn noe sånt som 330 kroner pr. tonn, eller ca. 10 pst. Og å bære en slik reduksjon i tillegg til en 10 pst. toll, det blir en ganske tung bær. Da kommer man derhen at de store fortjenester som vårt selskap hittil har kunnet glede seg over, vil bli - som alle kan regne seg frem til - ganske vesentlig redusert.

Men altså, prisen på verdensmarkedet lå vel da vi begynte så langt ned som 16-17-18 c. pr. lb. - unnskyld at jeg bruker denne måle-enhet, men det er den jeg er vant til å ha i hodet - steg så oppover til noe slikt som 25 c. pr. lb., og er nå nede på 23 1/4. Men det er en ganske nominell notering. Det gis innrømmelser som gjør at den faktiske pris ligger vesentlig lavere. Markedet er i det hele tatt urolig, vanskelig, og der kan lett skje ting med det som vil være til stor ufordel for oss.

Det er så mange som sier at: Vel, men dere kan jo konkurrere. Årdal og Sunndal Verk f.eks. har jo lagt frem regnskaper gjennom alle år som viser at vi kan konkurrere. Men det er jo bare det at det er ikke så enkelt. Det man oppnår hvis man begynner en priskonkurranse, det er simpelthen å ødelegge prisnivået og bringe det hele ned på en level som vi vil være lite tjent med.

Vel, jeg tror ikke det var noe særlig godt svar på hr. Braadlands spørsmål, men det er ikke så lett å ekstemperere - statistikk i hvert fall.

Ingvaldsen: Så vidt jeg forsto, har Årdal og Sunndal Verk kjørt med full kapasitetsutnyttelse, og man har fått et lager på 30 mill. kroner. I Amerika og Canada er det altså en unyttet årskapasitet på 700 000 tonn, var det visst, og man

venter at det kommer inn nye anlegg i forskjellige land, bl.a. Frankrike. Mener man at Årdal og Sunndal Verk fortsatt vil kunne kjøre med full kapasitetsutnyttelse?

Generaldirektør Owe: Vel, jeg tror man må svare på den måten at jeg sier at vi *håper* det. Men jeg kan nevne en ting: Vi har altså dette nye trinn i Årdal – Årdal III, som er større enn noe annet norsk aluminiumsverk i dag, bortsett fra Sunndalsøra. Der har vi et oppstartingsprogram som er lagt opp på basis av tekniske - og ikke minst kraftleveringstekniske - underlag, som vil tillate oss å starte opp etter en viss rytme utover våren - vi vil jo helst starte før vi kommer frem til vårparten - og en avsluttende oppstarting neste vinter. Men vi er etter mitt skjønn nødt til å følge situasjonen og se hvordan den utvikler seg, før vi virkelig går inn for å starte opp i det opprinnelig forutsatte tempo. Man må bøye seg for livets realiteter. Jeg kan ikke se noen annen måte å se det på. Men det vil være opp til Verkets styre å ta det definitive standpunkt når det gjelder dette med oppstartingstidspunktene. Ett er i all fall sikkert: Det vil være vesentlig bedre å bremse oppstartingstempoet på et nytt foretagende enn å kjøre det opp for fullt og så måtte slå det ut igjen. Dette både av hensyn til det rent tekniske utstyr, som tar skade av det, men enda langt mer av hensyn til de ansatte. Så det er da en situasjon vi vil gjøre vårt ytterste for å unngå.

Watnebryn: Det er vel riktig at prisen på aluminium har gått betydelig opp. Men nå har vel også kostnadene ved aluminiumproduksjonen gått en del opp. Bl.a. har jo elektrisitetsprisen gått opp noe. Selv om en vesentlig del av produksjonen fremdeles skjer på grunnlag av 1,2 øre pr. kWh, begynner det etter hvert å komme en produksjon på basis av 1,7 pluss overføringsutgifter. Det siste som Mosjøen Aluminium fikk, var på 1,8 øre. Det tilsvarer en pris på ca. 2,3 øre pr. kWh. Og det spiller vel også en viss rolle for lønnsomhetsberegningen i hvert fall?

Generaldirektør Owe: Ja.

Formannen: Er der flere spørsmål? Da skal jeg igjen få lov å takke for redegjørelsen.

Den neste som vil gi en utredning, er generaldirektør Østbye ved Norsk Hydro.

Generaldirektør Østbye: Så vidt jeg vet, har herrene fått utlevert en kort skriftlig redegjørelse for Hydro's produkter, og jeg skal da være svært kortfattet. Hvis det skulle være noe som ønskes av ytterligere opplysninger, er jeg selvsagt villig til å besvare spørsmål.

Vi er i en litt vanskeligere situasjon enn de bedrifter som er representert ved de herrer som tidligere har redegjort her, fordi vi har en meget sterkt differensiert produksjon. Vi har noen og femti produkter, og det gir oss kanskje en noe bedre slagkraft, en noe bedre balanse, enn de andre har, men vi har da også lettere for å bli såret på enkelte punkter.

Vårt hovedprodukt er jo kvelstoff, hvorav de skandinaviske markeder - altså Norge, Sverige, Finland og Danmark - tar ca. 80 pst. av produksjonen. Herav tar Danmark omtrent halvparten - ca. 40 pst. Det har en eksportverdi på ca. 160 mill. kroner. Vi må vel i hvert fall regne med som en overveiende sannsynlig realitet at Danmark kommer til å gå inn i Fellesmarkedet, og skulle vi få en 10 pst. toll på det, som da er det sannsynlige for Fellesmarkedet utad, så vil det bare på Danmark bety et tap på 16 mill. kroner. Jeg skal for øvrig senere komme litt tilbake på tollspørsmålet, som også har vært streift av de øvrige herrer.

Ellers kan jeg opplyse at den del av vår kvelstoffproduksjon som går til eksport utenfor Skandinavia, går ikke til Fellesmarkedet, og den går ikke til England. Vi har marked i Spania, vi har et ganske stort marked i De forente stater, vi eksporterer også en del til Syd-Amerika, til India, Indonesia osv. Et annet produkt som vi har arbeidet meget med, og som vi for så vidt har startet med i de senere år, er magnesiummetall. Det er et meget interessant produkt. Vi tror på markedet. Vi har øket produksjonen fra 4 000 tonn til i dag 15 000, og har under arbeid en utvidelse til 20 000 tonn, og vi står nettopp i ferd med å beslutte oss til å gå ytterligere videre. Mesteparten av denne produksjonen - ca. 98 pst. - eksporteres, og nesten alt sammen går til det tyske marked. Det går litt til England, litt til Holland, Belgia osv., men det alt overveiende går til Tyskland. En av grunnene til at det er blitt en så vidt ensidig eksport, er nettopp at det har vært og er meget høye tollmurer i Frankrike og Italia, hvor vi mener det skulle være store muligheter. Så vi er svært interessert i å komme inn i Fellesmarkedet, og vi er meget engstelige for hva det skulle hende hvis vi kommer til å bli utenfor. Vi kommer sannsynligvis da til å få meget store vanskeligheter. Jeg skal ta det litt mer generelt senere, hvordan vi ser på den ting.

Jeg kan bare nevne at de 20 000 tonn som vi nå regner med å få i gang neste år, representerer en verdi av 80 mill. kroner. Det høres kanskje ikke så forferdelig imponerende ut, men vi har en foredlingsverdi på dette stoff som er nesten 90 pst. Vi bruker sjøvann som råmateriale, og litt dolomitt som vi kjøper i Norge, og det er da en eksepsjonelt høy foredlingsverdi på dette produkt. Det må man også ta med i dette regnestykket. Det er jo ikke bare salgsværdien som spiller en rolle.

Et av våre andre produkter er plastic - det er dette polyvinylklorid, som Arbo Høeg var inne på. Det fremstilles av karbid. Der har vi øket produksjonen i løpet av 7-8 år fra 2 000 tonn til i dag ca. 8 000 tonn, og vi får ferdig en utvidelse til 20 000 tonn i løpet av relativt kort tid. Dette produkt blir også belagt med ganske stor toll. Det blir tale om ca. 20 pst., og det vil jo bety ganske meget. Verdien av denne produksjon er ca. 30 mill. kroner, og tollbelastningen blir da 6 millioner på dette ene produkt.

Et annet av de produkter jeg skal nevne kort, er laminatene. Det produkt som vi kaller Respatex, er presset papir, impregnert og trukket over med en dekkplate. Det er det man ser på restaurantbord, som veggbekledning osv. Denne produksjon startet vi opprinnelig for å skaffe beskjeftigelse for våre folk oppe på Notodden, men det holder etter hvert på å utvikle seg til å bli en ganske interessant industri. Vi har bl.a. en eksportordre til Tyskland av ganske betraktelige dimensjoner, og det går

i dag inn med en relativt rimelig tollbelastning. Men der vil tollene bli fastlagt til 17 pst., og det vil da også bety at vi sannsynligvis kommer til å måtte oppgi enhver videre tanke på ekspansjon, og kanskje også blir nødt til å innskrenke ganske betydelig for dette produkt.

Det har vært nevnt dette med tollene, og det har vært regnet ut hva det koster industrien å betale toll. Jeg tror det er bare halve historien. Og der vil jeg også gi generaldirektør Owe min fulle tilslutning. For vårt selskap vil dette utgjøre ca. 40 mill. kroner. Det er jo ganske mange penger, og når man også ser det i relasjon, ikke til eksportverdien, men til den fortjenestemulighet industrien har, så vil det for mange produkters vedkommende ganske enkelt bety at produksjonen ikke blir lønnsom lenger. Og hvor lenge man kan holde på med en ulønnsom produksjon, er ikke så lett å si, men jeg tror nok at før eller siden vil det ganske enkelt føre til at man er nødt til å droppe forskjellige produkter.

Men dette er bare halve historien. Det er ikke tvil om - som også generaldirektør Owe var inne på - at det foreligger ganske store planer innenfor Fellesmarkedet om å bygge opp industri nettopp i ly av tollmuren. Så det er ikke tale om å betale toll, det er rett og slett tale om ikke å få en eksport. Det man da kan risikere, er ikke bare at man blir utelukket fra Fellesmarkedet på grunn av egen industri, men denne industri vil, fordi den arbeider på et betydelig større hjemmemarked, også ha en ganske annen slagkraft enn vi kan regne med. Vi vil altså ikke bare bli utelukket fra Fellesmarkedet, vi vil også møte en overordentlig sterk konkurranse på de øvrige markeder som da er tilbake. Det tror jeg man skal ha helt klart for seg.

Det har også vært antydning, ikke minst i disse intervjuene i radio, at man ganske enkelt kan droppe disse markedene og eksportere på andre markeder. Og jeg har spurt meg selv hvilke markeder man egentlig snakker om. Vi har jo en ganske stor erfaring for eksport - jeg tror nesten ikke det er et land i verden vi ikke har eksportert til - og vi vet hvor vanskelig det er å komme inn i en rekke land. Amerika, f.eks., er svært vanskelig å komme inn i. Vi har en del eksport der. Den er gammel og innarbeidet. Men å komme inn med nye produkter der, er på grensen av det umulige, hvis det skal dreie seg om litt større kvanta.

Vi har disse utviklingslandene som man jo venter seg meget av. Det tror jeg er riktig. Men i dag er i hvert fall situasjonen den at de har et behov, men de har ikke penger, og selv om de har penger, vil de svært nødig betale. De forlanger meget langsiktige varekreditter. På kapitalutstyr kan det gå opp til 10 år. Når det gjelder varekreditter, har de forlangt opptil 1 og 2 års kreditt. Og man kan ikke leve av denslags forretning. Den er i den grad usikker og koster så meget, at jeg tror man kan sette en strek over de muligheter som der foreligger.

Jeg vil også peke på ett punkt til. Ved Stanford Research Institute i California har man utgitt en meget interessant liten bok som sammenligner produksjonskostninger i amerikansk industri med den øvrige verden. De fremhever to hovedpunkter som jeg synes er ganske interessante. Det ene er at arbeidslønnen i Amerika ligger langt over resten av verden. Det er noe vi alle vet. På grunn av høyere produktivitet er forskjellen allikevel ikke mer enn 10-12 pst., og

den oppveies - og mer enn oppveies i mange tilfelle - ved billigere råvarer og billigere mellomprodukter, og det får de fordi at de har ingen tollmurer, ingen vanskeligheter innen sitt eget område. Det er det vi står overfor her i Europa, at vi som langtidsutvikling må kunne regne med at vi får billigere råstoffer, mer på det amerikanske nivå, og at vi derfor blir i stand til, og kanskje kan regne med, at vi kan betale omtrent samme lønn som borte i Amerika. Og det betyr svært meget. Jeg behøver ikke å forklare hva dette betyr av direkte og indirekte virkninger, men det er, tror jeg, et moment man også skal ha sin oppmerksomhet henvendt på.

Vi har, som bekjent, i vårt selskap ganske store planer om utvidelser, og der spurte bl.a. hr. Hønsvald litt om hvor meget det hastet. Vi har et utvidelsesprogram som går nærmere 1 milliard på fire år. Vi mener å kunne greie svært meget av dette selv. Men jeg må si rett ut at en vesentlig faktor for at vi skal gjennomføre dette er at vi kommer inn i Fellesmarkedet. Hvis vi ikke gjør det, så tror jeg praktisk talt samtlige våre ekspansjonsplaner må tas opp til revisjon. Jeg tror at det kan komme til å bety ganske meget, og jeg er også enig i at *vi kan* måtte se i øynene at vi endog må gå til innskrenkning av noe av den produksjonen vi har i dag.

Det kan kanskje interessere at vi regner med innen 1. januar 1966 å ha skaffet 700 nye arbeidsplasser via dette ekspansjonsprogrammet, og vi regner også med de aluminiumplanene vi har borte på Vestlandet, å skaffe arbeidsplasser for ca. 400 utover det, altså alt i alt 1 100 mann. Man skal jo for Vestlandsprosjektets vedkommende også være klar over at vi har tenkt å legge det i et strøk hvor det er notorisk arbeidsløshet, vanskeligheter med å skaffe folk beskjeftigelse. Så vi mener å kunne kombinere den sosiale betydning av å skaffe en beskjeftigelse, og for oss å kunne ekspandere i et distrikt hvor arbeidskraften ikke er en minusfaktor, som den er i svært mange andre distrikter i dag.

Til slutt vil jeg bare få nevne én ting. Vi har gjennom alle år gitt sosiale ytelser til våre ansatte og de samfunn de arbeider i. Vi har gjort det med glede, og vi har tenkt å fortsette med det. Men forutsetningen må jo være at vi *kan* gjøre dette. Og der vil også dette med Fellesmarkedet komme til å spille en ganske stor rolle. Jeg skal bare nevne at til disse sosiale ytelser - som selvsagt til en viss grad kan diskuteres - har vi i det siste år ytet 28,2 mill. kroner, og det ligger omtrent på det beløp vi pleier å yte. Det går til billige boliger, billig kraft, vi har bygget svømmebasseng og kirker og skoler og jeg vet ikke hva, på disse forskjellige stedene. Det er ting vi har gjort med glede. Men den dag vi ikke *kan* mer, er vi nødt til å stoppe med dette, det er noe man heller ikke skal glemme.

Formannen: Jeg skal takke for redegjørelsen. Er der noen som har noe spørsmål?

Borten: I hvilken retning går ekspansjonsplanene på Vestlandet? Hva slags produkter er det ekspansjonen på Vestlandet tar sikte på?

Generaldirektør Østbye: Vestlandsprosjektet tar sikte på aluminium i første trinn. Men vi har så vidt rikelig krafttilgang der borte - og håper å kunne trekke også

mer på distriktets kraftkilder, vi har Sira-Kvina, Ulla-Førre og forskjellige ting der borte, også i Hordaland - at vi håper, uten at det foreligger helt konkrete planer, å kunne utvikle et industrisentrum, noe i likhet med Herøya.

Hønsvald: Kan man trekke den konklusjon av de redegjørelser som er gitt hittil, at ekspansjonsplanene for disse industriene må droppes hvis vi blir stående utenfor Fellesmarkedet? Jeg går ut fra at det er nokså korrekt etter det som er sagt her. Og det kan vi vel forholdsvis fort bli enige om. Men er det videre slik at ekspansjonen blir mer betenkelig hvis vi bare får assosiert medlemskap og ikke fullt medlemskap?

Generaldirektør Østbye: Til den første formulering av spørsmålet, om man definitivt kan si nei til alle ekspansjonsplaner; Det tør jeg ikke si. Men jeg vil gjenta mitt uttrykk, at det må tas opp til meget alvorlig ny vurdering, og for flere produkters vedkommende tror jeg ganske enkelt svaret blir ja. Jeg kan f.eks. nevne dette med magnesium, hvor vi faktisk har vært i kontakt med en ganske sterk mellom-europeisk gruppe som hadde meget store planer om å bygge magnesiumindustri i Mellom-Europa. Vi har fått dem bundet til oss ved en avtale som går ut på at vi løpet av noen år, hvis markedet er tilfredsstillende, sammen skal bygge et verk i Norge. De planene blir selvsagt droppet i det tilfellet.

Når det gjelder assosiert medlemskap, er det selvsagt ikke godt å si på forhånd hvilke betingelser man oppnår ved en assosiasjon. Men at man ikke kommer inn uten å gi ganske alvorlige konsesjoner, det er jeg ikke et øyeblikk i tvil om.

Jeg tror for øvrig - når man kommer inn på denne glattisen - at dette med assosiasjon formodentlig ikke er et alternativ for Norge i det hele tatt. Jeg har lest litt om betingelsene for den greske assosiasjon, og det ble der nevnt uttrykkelig at bakgrunnen for et assosiert medlemskap var jo allikevel at de regnet Hellas som et teknisk underutviklet land. Det tror jeg ingen vil si om Norge i dag.

Det er også en annen ting når det gjelder assosiert medlemskap. Jeg tror det var Deres spørsmål om det hastet med å komme inn. Jeg tror det gjør det. Roma-avtalen er jo en rammeavtale, og de sitter sammen i disse dager - og de kommer til å sitte sammen, tror jeg, i flere år - for å treffe bestemmelser om hvordan denne rammeavtalen skal utfylles og tilpasses til den foreliggende situasjon. Hvis vi venter, risikerer vi å komme inn i så å si et ferdig rammeverk som man ikke kan gjøre noe med. Hvis vi derimot kommer inn relativt snart, vil vi også kunne få - jeg tror ikke rent liten - innflytelse på hvordan rammen blir fylt ut.

Det er også en annen bemerkning, mer internt. Det tar jo 2-3 år ofte å bygge en fabrikk. Vi behandler f.eks. i vårt selskap allerede i dag spørsmål om nyinvesteringer - og i neste uke skal vi behandle utvidelse av vår magnesiumproduksjon fra 20 000 til 25 000 tonn, og jeg må si at å treffe en avgjørelse om det når vi ikke vet om vi blir ordinært medlem, assosiert eller utenfor, det er uhyre vanskelig. På den annen side er det meget uheldig for oss å vente, fordi at behovet stiger, og hvis ikke vi fyller ut markedet, er det mer enn nok av andre

som har svært god lyst til å gjøre det, så det gjelder å følge opp hele tiden. Det er derfor meget viktig at vi snarest mulig får et klart standpunkt, så vi kan vite hvordan det kommer til å gå.

Watnebryn: Jeg ba om ordet for å følge opp det hr. Hønsvald spurte om. Ekspansjonsplanene må altså i tilfelle tas opp til ny vurdering, og noen kan man altså alt i dag, ut fra den vurdering, si at man helt sikkert må skrinlegge. Så vidt jeg vet, har de planene som det har vært arbeidet etter vedrørende karbidproduksjonen i Verdal, stoppet opp. Er det tilfelle?

Generaldirektør Østbye: Det må De spørre direktør Astrup Hoel om. Vi holder også på med en utvidelse av vår karbidproduksjon, og jeg må si at den er nå kommet så langt at vi kan ikke stoppe den lenger, men jeg er ikke sikker på om vi hadde foretatt den utvidelsen hvis vi hadde visst at vi kunne komme til å stå utenfor Fellesmarkedet.

Watnebryn: Får jeg lov å spørre om et produkt som har nær tilknytning til Hydro. Koksverket har jo planlagt en produksjon av ammoniakk som skal avsettes til Norsk Hydro. Hvordan ligger det an med det?

Generaldirektør Østbye: Hvis vi skulle miste eller få en vesentlig innskrenkning i vårt salg i Danmark, tror jeg vi ville komme til å angre på den kontrakten ganske blodig, men den er nå undertegnet fra vår side, så vi betrakter den som et fait accompli og har tenkt å stå ved den også uansett hva som hender. Men jeg er ikke sikker på at vi ville ha undertegnet den kontrakten hvis vi den gang hadde tenkt oss muligheten av at vi ikke skulle komme med i Fellesmarkedet.

Det er også en ting til. Jeg nevnte at Danmark er vår største kunde. De tar altså ca. 40 prosent av vår produksjon av kvelstoff. Som man kanskje vet, har vi funnet det riktig sammen med danskene å bygge en relativt liten kvelstoffabrikk nede i Danmark. Det har lyktes oss å begrense dens størrelse til det den er i dag, nemlig til å dekke 30 pst. av det nåværende danske forbruk. Hvis vi kommer på hver vår side av en tollmur, er jeg ikke et øyeblikk i tvil om at det første danskene vil gjøre, er å utvide fabrikkene der nede, og det vil selvfølgelig da også slå inn på vår interesse for ammoniakk-kjøpet i Mo i Rana.

Formannen: Er det flere spørsmål?

Watnebryn: Jeg vet ikke om jeg også kunne få et svar fra Hafslund?

Direktør Astrup Hoel: Med hensyn til planene for Verdalsverket, er de kommet meget langt. Havnen er påbegynt og i full gang. Jeg må si at vi er umåtelig i tvil om hva vi skal gjøre, og vi skal i morgen i Hafslund ha en konferanse med Industridepartementet om stillingen. Jeg tør ikke si noe mer om det nå, men det er jo ganske klart at der er inntrådt en situasjon som i høy grad må betegnes som

bristende forutsetninger. Det er jo helt på det rene at beslutningen om å bygge verket i Verdalen var basert på forutsetningen om tollfri innførsel av karbid til England. Og det var ikke bare *vår* forutsetning, det var absolutt også *departementets* forutsetning, og jeg tror også det må ha vært *Det norske Stortings* forutsetning. Noe annet fremkom i et hvert fall ikke i debatten om Verdalsprosjektet. Å gå i vei med et verk som man da på forhånd kan si blir et underskuddsverk, er naturligvis noe vi veldig nødig vil, og det må jo meget nøye overveies hva man skal gjøre. Som sagt, jeg kan i øyeblikket ikke si noe mer, men det vil en av de nærmeste dager bli truffet beslutning om hva vi skal gjøre.

Formannen: Er der andre spørsmål? - Hvis ikke går vi videre til den siste redegjørelsen. Det er direktør Røed, om *Odda-industrien og fellesmarkedsplanene*.

Direktør Røed: Industrien i Odda produserer omkring 50 000 tonn sink, 17-18 000 tonn aluminium, omkring 50 000 tonn kalsiumkarbid, pluss en del sekundære produkter som kalsiumcyanamid, dicyandiamid, fosfat- og kaligjødning, kadmium og kobber. Den samlede verdi av denne produksjon under normale produksjons- og prisforhold i dag er omkring 200 millioner kroner pr. år, hvorav sinkverket svarer for omtrent halvparten.

Denne virksomhet danner det eneste eksistensgrunnlag for et samfunn for henved 10 000 mennesker, et samfunn som etter norske forhold i dag må sies å stå relativt høyt både økonomisk og sosialt.

Av den samlede produksjonsverdi går 82 prosent til markeder utenfor Norge, hvorav noe mer enn halvparten går til Storbritannia og Danmark, en snau femtedel til det nåværende seksmaktsområde, omkring en fjerdedel til andre markeder, hvorav Sverige er en vesentlig avtager. Det er således tre fjerdedeler av eksporten som går til seksmakts-området pluss Storbritannia og Danmark, og denne eksport møter i dag praktisk talt ingen tollhindringer. Etter de satser som gjelder i dag vil den teoretiske belastning dreie seg om bare 700 000 kroner for hele denne produksjon, men selv denne lille belastning er i øyeblikket ikke effektiv på grunn av kortsiktige mengdekvoteavtaler på visse markeder.

Disse lave tollhindringer i dag beror da først og fremst på at Storbritannia og Danmark ikke oppkrever toll ved innførsel av aluminium, karbid og dicyandiamid, og at Storbritannia har en meget lav toll på sink, en toll som dessuten er noe nedsatt i kraft av EFTA-avtalen. I praksis kan man således si at denne produksjon i dag eksporteres tollfritt.

Dersom de forhandlinger som Danmark og Storbritannia nå begynner å føre med seksmakts-området fører til at disse to land får de samme ytre felles tollsatser som i dag er stipulert for seksmakts-området, vil den samlede tollbelastning for Odda-industriens eksport til disse markeder beløpe seg til 12 millioner kroner. Dette beløp sier i og for seg ikke så meget, men hvis man tar i betraktning at denne industri ligger i Odda - og for så vidt i Norge i det hele tatt - av en eneste grunn, nemlig den rimelige kraft, så ser man klarere hva det betyr. Noen annen grunn til å legge denne industri i dette land finnes ikke. Der er ingen råstoffbasis i distriktet

eller i landet, der er intet lokalt marked, og selv hjemmemarkedet, altså det norske marked i sin helhet, utgjør en ubetydelighet. Det er ene og alene kraften som utgjør disse bedrifters eksistensberettigelse der de er.

Mot denne kraftpris må man da først stille de ulemper som beliggenheten i Norge naturlig medfører, hvorav faller i øynene først og fremst merkostnadene ved innfrakt av råvarer og emballasje og utfrakt av produktet i forhold til tilsvarende industri beliggende på Kontinentet eller i andre større forbruksområder. Beregnet pr. kWh under dagens forhold for Odda-industrien er denne naturlige fraktulempe av størrelsesordenen - forsiktig regnet - 0,7 til 0,8 øre pr. kWh. Den tollbelastning jeg nevnte på 12 millioner kroner utgjør i gjennomsnitt 2,3 øre pr. kWh. Vi har således et direkte handicap for disse tre bedrifter i gjennomsnitt på 3 øre pr. kWh, som, tillagt de meget rimelige kraftpriser i dag, utgjør vel 4 øre pr. kWh. Med en slik kraftpris finnes det i dag overhodet intet som helst grunnlag for å legge denne industri vekk fra sin råvarekilde. Det normale ville være f.eks. for en produksjon som sink å legge den i tilknytning til grubene, altså ved råvarekilden, som ikke er i Norge, og den eneste grunn til at man kan formå de land som har malmforekomster til å eksportere dem som malmer i stedet for å videreforedle dem selv, er nettopp at det i Norge finnes, eller hittil har funnes, et klart og entydig konkurransegrunnlag.

I den situasjon vi tenker oss, med Danmark og Storbritannia innenfor Fellesmarkedet, vil det ikke lenger foreligge noen slik grunn. Det vil da først og fremst få konsekvenser for de utvidelsesplaner som Odda-industrien omgås med og som er ganske langt avansert, som innebærer en samlet utbygging av kraft og fabrikker av størrelsesorden 350 millioner kroner, og med en antatt ny omsetning av størrelsesorden 150 millioner kroner. Det ville være å gå for langt å si at denne utvidelse automatisk bortfaller dersom den situasjon vi diskuterer skulle inntreffe, men den må i all fall, som det tidligere har vært sagt her, tas opp til vurdering, og det er temmelig sikkert at en vesentlig del av den vil falle vekk.

Det har vært nevnt i den diskusjon som har pågått om dette emne at den samlede tollbelastning for norsk eksportindustri som denne situasjon vil kunne medføre, er så beskjeden regnet i millioner at samfunnet burde kunne ha råd til å subsidiere den vekk. Til det argumentet er etter min mening å si at det er nettopp denne industri kanskje mer enn svært mange andre, som har subsidiert alle de andre. Bare en enkelt av disse bedrifter betalte gjennom en årrekke 7-8 millioner i såkalte eksportavgifter. Resonnementet og argumentet går da faktisk ut på å subsidiere de bedrifter som hittil har subsidiert - for å sette saken en smule på spissen.

Formannen: Jeg skal takke for redegjørelsen. Er der noen spørsmål i forbindelse med den? - Hvis ikke, kan vi vel også ta den til etterretning.

Jeg vil da spørre om der er noen spørsmål til industrien i sin alminnelighet eller andre spørsmål som man gjerne vil fremsette. -

Jeg har et for mitt eget vedkommende. Det er at så vidt jeg forstår er det mer og mer blitt praksis at de forskjellige industri- eller andre næringsgrener har sin representasjon - man kunne i og for seg gjerne kalle det en slags industrielle ambassader - ved Kommisjonen i Bryssel, og at der på denne måte legges grunnlag

til et visst samarbeid. Det ble sagt meg da jeg sist var i Bryssel i september, at der eksisterte ikke mindre enn 200 slike representasjoner. Vil man ikke da fra norsk industris side si at det er et visst handicap å stå utenfor dette samarbeid?

Direktør Arbo Høeg: For min egen del sitter jeg ikke inne med opplysninger om hvorvidt eller i hvilken utstrekning Norges industri deltar der (i Bryssel). - Det vil formodentlig noen av de øvrige herrer kunne supplere med. Men jeg kan kanskje i den forbindelse få lov å nevne en ting - at vår elektrokjemiske og elektrometallurgiske industri nettopp i inneværende år har hatt kontakt med en organisasjon som er ny for oss, en organisasjon med navnet CEFIC, det er en forkortelse av den franske betegnelse på en europeisk sammenslutning for kjemisk industri (Centre Européen des Fédérations de l'Industrie Chimique), adr. Zürich. Den har hittil gjennom mange år bestått og består fremdeles av de land som i dag utgjør Fellesmarkedet, men har også hatt sine medlemmer blant EFTA-landene. Norge sto utenfor, Danmark også, men vi er begge nå kommet inn der.

Denne organisasjon har adgang til Bryssel. Vi møter med våre representanter der, altså denne nye norske sammenslutning som heter Norges Kjemiske Industrikontor. Vi møter der til 2 à 3 møter i året med våre representanter, som er kontorets daglige leder, direktør, dr. Holst i Studieselskapet for Norsk Industri, og vår formann, Schwabe-Hansen, salgsdirektør i Norsk Sprængstoffindustri A/S.

Disse kjemiske industrier, som har store sammenslutninger i de forskjellige land, har vist en sterk interesse for at de som står utenfor - altså de øvrige EFTA-land - skulle slutte opp om dette og komme inn i Fellesmarkedet. Det er altså, må man si, fra den konkurrerende industri gitt uttrykk for at de ser på Norge som på Danmark som velkomne medlemmer i Fellesmarkedet.

Med hensyn til det direkte spørsmål som ble stillet om hvorvidt Bryssel har representanter fra den norske industri, må jeg be om at det spørsmål går videre til våre øvrige representanter her.

Formannen: Ja - jeg spurte ikke om den norske industri hadde direkte representanter, for jeg forstår at det er på fellesmarkedsgrunnlag at dette er organisert, så det er nokså naturlig at vi står utenfor. Men er der noen andre av herrene som vil svare?

Direktør Hagerup-Larsen: Jeg representerer Elektrokemisk A/S. Jeg vil gjerne få lov til å si noe i forbindelse med to spørsmål som er reist. Dessuten vil jeg si at jeg er fullt enig i alt som er sagt her av de øvrige herrer.

Et av spørsmålene var hvorvidt noen av de planer som er oppe i dag vil bli skrinlagt eller modifisert hvis Norge ikke går med i Fellesmarkedet. Der vil jeg gjerne få opplyse at vi i Elektrokemisk har to planer som vi har behandlet i den senere tid - de har sogar vært nevnt i avisene. Det ene er et ferrolegeringsverk nr. 2 i tillegg til vårt eget verk ved Kristiansand, som vi har overveiet. Vi tok standpunkt til dette i sommer og besluttet å bygge dette ferrolegeringsverket, og vi har arbeidet

videre med planene. Men nå siden denne usikkerhet med Fellesmarkedet er kommet opp, er disse planene oppe til modifisering.

Plan nr. 2 som vi har hatt, er en meget langsiktig plan, nemlig et mulig aluminiumsverk nr. 2, og Lista har vært nevnt i denne forbindelse. Vi har sammen med to utenlandske aluminiumselskaper, av de eldste i verden på dette område, sendt en skrivelse til departementet og meldt oss som interessert i kraft fra en kraftkilde - Sira-Kvina hvis det blir Lista. Dette ble gjort siste sommer. Ingen av oss tenkte den gang på den mulighet at vi kunne bli stående utenfor Fellesmarkedet. De to selskaper som eventuelt ville være med i dette prosjekt, har nå gitt oss beskjed om at foreløpig har de begge tatt det standpunkt at prosjektet ikke kunne interessere dem hvis Norge ikke går med i Fellesmarkedet. Og det skyldes ganske enkelt det enkle regnestykke at med de nåværende kraftpriser i Norge og med de nåværende kraftpriser i Frankrike, de nåværende utgifter til lønninger i Norge og i Frankrike, vil det bli billigere å bygge ut og produsere aluminium i Frankrike enn det blir i Norge, hvis Norges produksjon møter 10 % toll i Fellesmarkedet.

Spørsmål nr. 2 som var reist til å begynne med, var hvorvidt dette betyr noe for den norske aluminiumsindustri og for industrien som helhet. Der vil jeg svare at for et verk som Mosal, som er et av de nyeste verk i Norge, betyr dette absolutt meget. Det er ikke mulig for Mosal å kunne bære en 10 % toll.

Formannen: Jeg takker for disse opplysninger.

Watnebryn: Får jeg lov til å kaste inn et spørsmål som er av nokså stor betydning: Det er jo to bestemmelser i Roma-traktaten som vi har vært noe redde for, - ja, mange andre også - og det er fri etableringsrett og fri kapitalbevegelse. Det gjelder altså eiendomsforholdene. Spørsmålet om hvor produksjonen skal være og fremfor alt hvor ekspansjonen skal foregå, vil jo i meget høy grad kunne bli bestemt ut fra hvem som eier, disponerer bedriftene. Det som man har vært redd for har jo vært karteller som her vil søke å tilrive seg bestemmende innflytelse over en rekke av de bedrifter som jo i all fall dels har en viss samhörighet allerede i dag med utenlandske selskaper. Kan det da sies noe om dette: Nærer den industri som er representert her ingen frykt for hva som kan skje i ly av disse bestemmelser hvis de skal gjøres gjeldende for Norge?

Generaldirektør Østbye: Vi er vel kanskje dem som lettest kommer i skuddlinjen her, for vi har ca. 40 % utenlandsk kapital. Det er i grunnen to situasjoner som kan oppstå i denne forbindelse. Den ene er at det er et utenlandsk selskap som vil starte en ny industri i dette land. Det er da som bekjent undergitt konsesjon. Man er nødt til å gi dem samme rettigheter som norske borgere, men så vidt jeg forstår er det intet i Roma-traktaten som i og for seg forbyr en konsesjonsplikt som den vi har i Norge. Forutsetningen er bare at det ikke foregår diskriminering mot andre medlemmer av Fellesmarkedet.

Den annen side av saken tror jeg ikke der er noen grunn til å være engstelig for. Det er nok så at det *kan* foregå et mer eller mindre fordekt oppkjøp av

aksjekapital i bedriftene, det skal man selvsagt ikke se bort fra, men jeg tror at man har hatt en sterk tendens til å overvurdere dette. Jeg tror at med et fellesmarked - og vi ser det jo nesten daglig - foregår det en overordentlig sterk ekspansjon, og jeg tror at det skal meget til før de blir i den grad interessert at de utsetter seg for alle de komplikasjoner som det allikevel kommer til å bli. Så det kan selvsagt tenkes i visse tilfelle at det blir gjort, men jeg tror svært lite på det, og jeg tror også at det eventuelt bare blir helt enkeltstående tilfelle som vil komme inn i bildet her.

For øvrig er det så vidt jeg vet i Roma-traktaten forbud mot karteller. Riktignok kan det være tillatt etter artikkel 85, men det er forbudt etter artikkel 86, og det er en av de ting vi gjerne skulle være med på å utforme videre før den er ferdig.

Watnebryn: Generaldirektør Owe fortalte om den sterke integrering som foregår i aluminiumindustrien. I det ligger det vel ikke bare kimen til en kartell-dannelse, men en faktisk kartell-dannelse. Da skulle jo det skremme direktør Owe?

Generaldirektør Owe: Jeg tror ikke det vil skremme meg i forhold til det hovedspørsmål vi diskuterer her i dag. Jeg er ganske skremt av integreringen, som jeg antagelig ga uttrykk for, og det mener jeg det er god grunn til å være. Men jeg har ikke i de tanker jeg har kunnet gjøre meg omkring dette, kunnet si at faren vil være noe merkbart større om vi kommer inn i Fellesmarkedet enn om vi ikke gjør det. Det er et problem vi må finne en løsning på i alle fall, for tendensen er der, og vi må se hva som kan gjøres med den. En ting er i all fall sikker, som jeg nevnte, at den løsning at vi selv nå går inn for videreforedling av metaller, hvilket av mange grunner kunne være sterkt ønskelig, den løsning er ute hvis vi ikke kommer inn i Fellesmarkedet. Det må vi se i øynene.

Bondevik: Eg får inntrykk av gjennom dei utgreiingane som er kome fram her, at det er mange av verksemdene som i lengre tid har hatt planar om utvidingar, og det går fram av desse utgreiingane som me har høyrte her, at desse utvidingane rimelegvis ikkje hadde kome på tale dersom ein ikkje hadde rekna med å kunna koma med i Fellesmarknaden. No er det vel eit faktum at det å gå inn i Fellesmarknaden for Noregs vedkomande har vorte aktuelt i forholdsvis sein tid. Er det då slik å forstå at det er den nye situasjonen på grunn av England og Danmark som gjer at ein no ser annleis på det enn ein vel må ha gjort før?

Generaldirektør Østbye: Ja.

Direktør Astrup Hoel: Får jeg lov å si at i all fall i den sektor vi arbeider i, har vi regnet med som sannsynlig at det ville bli en sammenslutning av EFTA og EEC-landene, f.eks. til et større frihandelsområde. Man visste jo intet sikkert om hvorvidt dette ble noe av, og det ble stadig utskutt. Det ble også sagt at det var praktisk umulig å få en sammenslutning i stand, men vi regnet jo allikevel med at det ville bli den sannsynlige utvikling, slik at tollforholdene ville bli forbedret for

oss og man hadde visse sjanser for å komme inn på de kontinentale markeder. Men det som er absolutt utenfor enhver forutsetning er at man ikke alene ikke kommer inn, men at man mister markeder hvor man under EFTA-avtalen var garantert tollfrihet. Det er det som er det fryktelige og som slår benene under enhver forutsetning, og som i all fall for karbids vedkommende gjør at planene kanskje må forlates.

Generaldirektør Østbye: Jeg skal kanskje få lov å supplere litt med en karakteristisk utvikling i magnesiumindustrien. Der har Storbritannia hatt en 10 % toll som Dominion preference, slik at kanadierne, som er en av våre konkurrenter, har kunnet eksportere magnesium til Storbritannia tollfritt, mens vi har måttet betale 10 % toll. På grunn av tollavbyggingen i EFTA er det britiske marked blitt mer interessant for oss, og vi har også faktisk basert en del av våre utvidelsesplaner på forventet salg til Storbritannia, som vi mente vi skulle kunne klare. Så plutselig kommer vi over i en ny situasjon hvor tollmuren ikke bare ikke synker, men bygges opp igjen til en annen høyde enn tidligere.

Og det er også en annen ting: At klimaet i Fellesmarkedet kontra de andre vil bli stadig kjøligere etter hvert som det er flere som kommer med og gjør markedet sterkere. Der har vi jo hittil hatt denne beryktede G-listen i Fellesmarkedet, hvor det har vært tollfrie kvoter som hittil har vært tilfredsstillende i all fall for magnesiums vedkommende, men det er også en ting som ganske sikkert vil falle bort ved at England og Danmark og kanskje andre kommer med.

Direktør Hagerup-Larssen: Jeg kan kanskje der opplyse at Englands konsum av aluminium i 1960 var 330 000 tonn, mens deres egen produksjon var 30 000 tonn.

Formannen: Er det flere som ønsker å uttale seg? - Hvis ikke, kan vi vel anse dette møte som avsluttet.

Jeg skal da nok en gang få lov til å takke for de redegjørelser som er gitt og for at herrene ville komme hit og orientere den utvidede utenrikskomite om hvordan de ser på situasjonen. Jeg tror nok jeg kan si på komiteens vegne at De har gitt oss et verdifullt bidrag til vurderingen av den avgjørelse som Stortinget står overfor, og jeg vil igjen takke Dem for at De ga oss denne orientering.

Møtet hevet kl. 12.